

Co umění umí: Animační programy pro děti předškolního věku v Muzeu umění Olomouc

Michaela Johnová Čapková

What Can Art Do

The article describes an educational project implemented at Olomouc Museum of Art. The project's name is What Can Art Do and it focuses on preschool education. The text presents partial results of the questionnaire survey which reflects on the work with the youngest generation of museum visitors.

Keywords: gallery pedagogy, educational programs, preschool children, questionnaire survey, new generation of visitors

Tento příspěvek je reflexí tříleté systematické práce s nejmladšími muzejními návštěvníky a uvedu její citaci z knihy Jana Slavíka *Umění zážitku, zážitek umění*, která mě neustále inspiruje: „Prostor, v němž umění vstupuje do výchovy, je místem počáteční umělecké zkušenosti a kulturní iniciace nových generací. Je tou nejpřirozenější laboratoří, kde umění vždy znovu vzniká ze zdánlivě nepatrných počátků. A kde k sobě obrací zájem těch, kteří se teprve počínají rozhlížet po nedozírných plánech lidské kultury.“¹

Kulturní instituci vnímáme jako svého druhu veřejnou službu s velkým vzdělávacím potenciálem a nemalým společenským i ekonomickým dopadem. Za posledních deset let byla v mnohých institucích založena edukační či lektorská oddělení, která mají za cíl rozvíjet výchovně vzdělávací činnost. Dnes již většina muzeí a galerií připravuje programy pro publikum nejrůznějšího věku a potřeb a snaží se nápaditými akcemi přivést děti i dospělé do výstavních prostor. K velmi efektivním a nejčastěji používaným formám muzejní edukace patří animační program - ten má svoji osobitou strukturu, která se odvíjí od potřeb a věku návštěvníků. Velmi příležitou definici animačního programu najdeme mimo jiné v knize Radka Horáčka *Galerijní animace a zprostředkování umění*: „Animace je proces kontaktu s výtvorným dílem, který účastníky vede prostřednictvím zážitku k možnostem bohatšího poznání a k získávání nových zkušeností.“²

Práce muzejního pedagoga, lektora či kurátora práce s veřejností³ je velice specifická a z mého pohledu i zodpovědná, protože klade na člověka vysoké nároky v oblasti znalostí i dovedností. Současný rychlý rozvoj muzejní pedagogiky zvýšil poptávku po kvalifikovaných absolventech. Na tuto skutečnost reagovala většina pedagogických fakult našich univerzit a do studijních plánů byly zařazeny předměty zaměřující se na muzejní pedagogiku. Na některých univerzitách již lze studovat obory specializované na muzejní nebo galerijní pedagogiku, či zprostředkování umění.⁴ Vzdělávací potenciál kulturních institucí nepodceňují ani profesní organizace jako jsou Rada galerií ČR nebo Asociace muzeí a galerií ČR, které pravidelně pořádají konference a odborné semináře.

Muzeum umění Olomouc (dále jen MUO), stejně jako mnohé kulturní instituce u nás, prochází jistými změnami v přístupu k návštěvníkům a snaží se hledat cesty, jak udržet či zvýšit svoji návštěvnost, a přitom si zachovat vysokou kvalitu nabízených doprovodných programů. Jeden z prvních projektů MUO doprovázený vzdělávacím programem pro veřejnost byla výstava *Od gotiky k renesanci* (1999). Autoři výstavy připravili soubor samoobslužných pracovních listů s názvem *Gotika hrou*. Samotné edukační oddělení vzniklo v roce 2000 příchodem odborného pracovníka, který měl za úkol rozvíjet vzdělávací činnost pro žáky, studenty a neširší veřejnost. V průběhu let se edukační oddělení rozrostlo o další dva pracovníky a jeho činnost má v provozu muzea nezastupitelnou roli.

muzejní
pedagogika

1 SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 9.

2 HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, s.r.o., 1998, s. 72.

3 *Souhrn profesního označení viz STUHLÍKOVÁ, Alice. Profese galerijního pedagoga [online]. 2012. Disertační práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Radek Horáček [cit. 13. 2. 2014]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/153968/pedf_d/>*

4 *Akreditované obory z oblasti zprostředkování umění najdeme na Pedagogických fakultách Masarykovy Univerzity v Brně, Univerzity Palackého v Olomouci nebo na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.*

Mgr. Michaela Johnová Čapková
Muzeum umění Olomouc
johncapkova@olmuart.cz

Obr. 1: Animační program k výstavě *Stín kvetoucí sakury* / Výběr japonského umění z českých sbírek 2012, Muzeum umění Olomouc / Arcidiecézní muzeum Olomouc.
Foto: Zdeněk Sodoma

Co umění umí je pravidelný cyklus animačních programů MUO pro děti od 2 do 6 let a jeho název je naprosto výstižný. Je v něm obsaženo vše, o co se každý měsíc již třetím rokem snažím - přivést do muzea rodiče s nejmenšími dětmi a zprostředkovat jim aktuální výstavy. První animace byla uskutečněna v létě 2011 a vzešla z aktivity rodičů olomouckého rodinného centra Heřmánek. Z jedné výtvarné akce pro nejmenší vyrostl dlouhodobý, pravidelný a navštěvovaný program. Podobný formát programů již najdeme v nabídce většiny tuzemských muzeí a galerií.

Pravidelnou a dlouholetou edukací předškolních dětí se zabývá například Západočeská galerie v Plzni, Galerie moderního umění v Hradci Králové nebo Galerie výtvarného umění v Hodoníně.⁵ Četnost a podoba animačních programů často závisí na osobě edukačního pracovníka. Zatím neexistuje jednotná edukační strategie, která by udávala institucím povinnost zařazovat do programové nabídky akce pro předškolní děti.

Z okamžité zpětné vazby dětí a rodičů vyplývá, že práce s předškolními dětmi má smysl. Zážitek, tvoření a objevování jsou přirozenou součástí dětského vývoje a čím více budeme tyto složky podporovat a rozvíjet, například prostřednictvím muzejních aktivit, tím přirozeněji vzbudíme trvalý zájem dětí o umění a kulturu. Samozřejmě je v mém snažení i jistá strategie, její efekt se ovšem ukáže až v průběhu let.

Připravovat a realizovat takovéto programy každý měsíc je poměrně náročné. Jedna věc je moje profesní připravenost

a zkušenosti, věcí druhou je správný výběr uměleckého díla nebo tématu, ze kterého program vychází. Další nepředvídatelný faktor je ve složení skupiny, nikdy nevím, kdo přijde a tento fakt mě někdy postaví do zajímavých situací, ve kterých se odráží povaha a nálada malých návštěvníků. Důležitou roli hraje i prostředí, ze kterého děti pochází, to se často odráží na jejich zkušenostech s výtvarnými materiály, schopností vyjadřovat se, reagovat a komunikovat se mnou i s ostatními dětmi. Neméně důležitou součástí celého projektu byla a je adaptace muzejního personálu na specifika malých návštěvníků, což je jistá spontánnost, živelnost a také hlučnost.

Všechny animační programy pro nejmenší připravuji jako hru, někdy i pro více smyslů. Hra má ve vývoji dítěte obrovský význam, což potvrzují Jean Piaget a Bärbel Inhelderová v knize *Psychologie dítěte*. Konstatují, že hra dítě odpoutává od okolního světa, od problémů dospělých a přivádí jej k sobě samému. Hru považují za způsob práce s imagínací, skrze hru lze mnohem jednodušeji vyjádřit zážitky, ale také si osvojovat vjemy a poznatky z okolního světa.⁶ Dle Piageta a Inhelderové se u dětí vyvíjí řeč souběžně s vývojem dalších forem sémiotického myšlení⁷, což je v mém případě důležité pro vzájemnou komunikaci. Dle mého názoru může dítě navštěvovat animační programy od chvíle, kdy pochopí významy základních činností, jako jsou nakreslit, vystřihnout, složit, najít atd. Každý program je taková výtvarná hra vztahující se k vybraným exponátům a vhodně zvolenou výtvarnou technikou s nimi koresponduje. Často pro děti připravuji pracovní listy nebo zařazuji rytmické a pohybové etudy. Délka animačního programu je 60 minut a skládá se z několika různých aktivit udržujících dětskou pozornost.

Každý člověk potřebuje v určité fázi své práce „hmatatelný“ doklad o tom, že jeho snažení má smysl. V mém případě je dokladem pravidelná návštěvnost programů, ale i tak jsem se rozhodla pro malý výzkum formou dotazníkového šetření.

⁵ Západočeská galerie v Plzni [online]. [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: http://www.zpc-galerie.cz/csl/page/education_programs

Galerie moderního umění v Hradci Králové [online]. [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <http://www.galeriehk.cz/index.php?con=14>

Galerie výtvarného umění v Hodoníně [online]. [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <http://www.gvuhodonin.cz/det-sky-atelierlanimace-ke-stale-expozici>

⁶ PIAGET, Jean, INHELDEROVÁ, Bärbel. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 2010, s. 57–60.

⁷ *Ibidem*, s. 78–83.

tření. Základní teze výzkumu je zjistit, jaký dopad má na děti pravidelná návštěva muzea či galerie. Dotazník má dvě varianty, jedna je pro rodiče a druhá pro učitelky MŠ Čtyřlístek v Olomouci. Šetření má tedy dvě části, první probíhá s rodiči a jejich dětmi a druhá se zaměřuje na jednu třídu z olomoucké mateřské školy, která již rok navštěvuje jednou měsíčně animační programy MUO.

Celkem bylo osloveno 36 rodičů a 4 učitelky MŠ. Rozdávání dotazníků proběhlo při programech v prvních třech měsících 2014, do konce června se mi vrátilo zpět 34 dotazníků. Vyhodnocení šetření chystám symbolicky na červenec 2014, kdy se uzavře tříleté období fungování projektu.

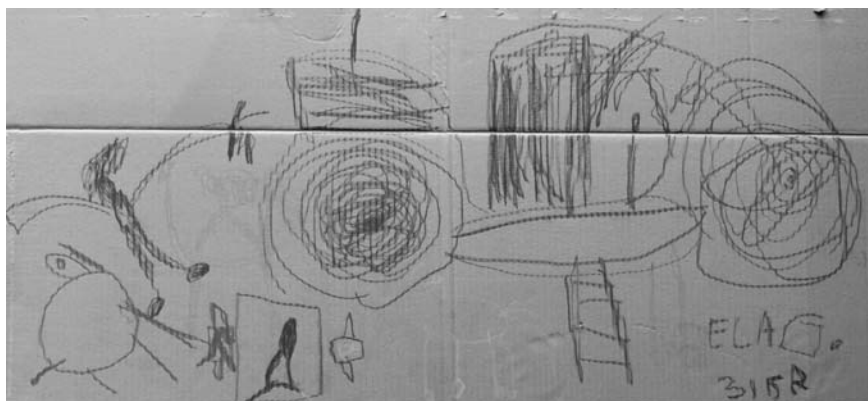
Z prozatím odevzdaných dotazníků vyplynulo, že děti navštěvují muzeum rády, snaží se opakovat výtvarné úkoly doma, mluví o muzeu s ostatními členy rodiny a často se dožadují opakované návštěvy muzea nebo upřednostňují návštěvu muzea před jinou aktivitou. Všichni rodiče si shodně myslí, že návštěva animačních programů rozvíjí smyslové vnímání, soustředěnost, tvořivost a estetické cítění jejich dětí. Všichni hodnotí programy kladně a rozhodně chtějí v návštěvách muzea pokračovat. Také samotná aktivita rodičů nešla mému dlouhodobému pozorování, dost často se s dětmi do úkolu ponoří, což posiluje jejich vzájemný vztah a ukazuje na to, že i dospělý je ochoten a schopen se oddat výtvarné hře, v tomto případě prostřednictvím vlastních dětí. Z odpovědí je zřejmý i dopad těchto aktivit na samotné rodiče. Většina z nich objevila prostřednictvím dětí svět umění a víc než polovina v dotazníku uvedla, že začali sledovat kulturní program muzea a navštěvovat doprovodné aktivity i bez dětí. Tento princip nabalování návštěvníků je dle mého názoru velmi efektivní a vytváří stabilní návštěvnickou základnu.

Druhá část výzkumu nejmenších návštěvníků se opírá o zkušenosti s jednou třídou mateřské školy Čtyřlístek v Olomouci. Již rok dochází skupina dětí jednou měsíčně na programy z cyklu

Co umění umí. Vždy se jedná o reprízu animace pro rodiny s dětmi, ale práce je v mnoha ohledech odlišná. Děti bez rodičů se často chovají spontánněji a musí prokázat větší samostatnost. Klima ve třídě dětí, které se vídají každý den ve školce, je samozřejmě jiné než u náhodné skupiny dětí s rodiči, což má také vliv na průběh animace. Učitelky MŠ hodnotí animační programy jednoznačně kladně. Pravidelnou návštěvu v muzeu považují za podnětnou, kreativní a smysluplnou, nejen pro děti, ale i pro ně samotné. Pozitiva spatřují hlavně v budování vztahu k umění a v kontaktu dětí se společenským prostředím. Podle nich se některé uzavřenější děti více projevují prostřednictvím tvorby a živější z nich se trochu zklidňují. Nemalou důležitost hraje prostředí, v muzeu se do práce zapojí i děti, které se ve známém prostředí školky nechtějí výtvarných aktivit účastnit. Svoji roli zde hraje respekt k osobě, kterou sice znají, ale přeci jen s ní nejsou v každodenním kontaktu.

Výzkum dětí formou zúčastněného pozorování probíhá prakticky v každém animačním programu, děti dávají své emoce a potřeby najevo okamžitě, což má jisté výhody a člověk může pohotově reagovat. Získat jejich pohled na pravidelné návštěvy muzea jsem se rozhodla prostřednictvím obrázků. Úkolem bylo, namalovat či nakreslit sebe v muzeu, co se jim líbilo, kde to mají nejraději, na co vzpomínají. Jako příklad byla vybrána kresba malé Ely, která má tři a půl roku a projekt Co umění umí navštěvuje necelé dva roky. Ela vyrůstá v podnětném prostředí a rodiče velice stáli o to, aby se programů účastnila už od svých osmnácti měsíců. Pro mě se staly její pravidelné návštěvy velice užitečným studijním materiálem. Z obrázku je patrné, že Ela nakreslila kočár (obr. 2). Ten ji upoutal při animačním programu ve stálé expozici Arcidiecézního muzea Olomouc. Animace na téma biskupského kočáru se odehrála v červnu 2013, poměrně dlouho před vytvořením této kresby. Z toho lze usuzovat, že si děti snáze zapamatují velký a poutavý exponát, ale také se zde vizuální vjem spojil

Obr. 2: Ela Grassoová, Největší zážitek z Muzea umění Olomouc 2014, lepenka 45 x 92 cm.
Foto: Michaela Johnová Čapková

v zážitek, který v sobě dítě dokáže udržet dlouhý čas. Kočár Ela doplnila figurami, nesmí chybět ona sama, maminka, případně oba rodiče a postava lektorky. Postava lektorky se nachází na každém z obrázků, které jsem prozatím od dětí obdržela. Z odpovědí rodičů i učitelů vyplývá, že lektorku děti vnímají jako součást muzea, v několika případech mě popsali jako osobu přátelskou, ale zároveň respektovanou. Výzkum považuji za důležitý hlavně z hlediska jisté reflexe a také jako obranný mechanismus proti tzv. vyhoření.

I když se muzea a galerie v současnosti potýkají s konkurencí v podobě konzum-

ních stánků⁸, stále zůstávají nositeli kulturních významů a mají své nezaměnitelné charisma. Věřím, že pokud budeme cíleně věnovat pozornost nejmenším návštěvníkům, za pár let se nám tyto investice mnohonásobně vrátí v podobě kultivovaného a vyzrálého publika.

Seznam použité literatury:

- HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, s.r.o., 1998
- SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění - teorie a praxe artefietiky*. Praha: Univerzita Karlova, 2001
- PIAGET, Jean, INHELDEROVÁ, Bärbel. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 2010
- SEDLÁČKOVÁ, Hana, SYSLOVÁ, Zora, ŠTĚPÁNKOVÁ, Lucie. *Hodnocení výsledků předškolního vzdělávání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012

⁸ Konzumními stánky mám na mysli tzv. nákupně společenská centra. Podle mého názoru využívají jejich propracované marketingové strategie kulturních programů pouze ke zvýšení zisků. Zpravidla nebudují aktivní publikum a kulturní významy jsou pro ně jen nástroj k dosažení většího obrátu.